

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
el készítéséhez 22.

2001. február

Budapest, 2001. május

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Készítette: Gábos András

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2001. februárjában Omnibusz-adatfelvételt végzett 1512 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmegtagadások, elköltözések, stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy - mintavételi okokból - a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azoktól, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezzük:

- A magyar lakosság 2001. elejére – miközben összességében továbbra is kedvezőtlenül ítéli meg mind saját anyagi, mind pedig az ország gazdasági helyzetét – optimistábbnak mutatkozik mindkét vonatkozásban, mint két évvel ezelőtt vagy a vizsgált kétéves periódusban bármikor. 2001. februárjában az ország gazdasági helyzetének javulását várók aránya statisztikailag is szignifikáns mértékben meghaladta a negatív változásra számítókét. Ezzel párhuzamosan hosszabb ideje növekszik a saját anyagi helyzetük javulására számítók aránya is a teljes népességben belül.
- Az idei év első két hónapjában számottevő változást regisztrálhattunk a kormány és az ellenzék eddigi tevékenységének megítélésében. A politikai élet szereplőinek értékelésében végbemenő átrendeződés egyfelől a bizonytalanok, a véleményt alkotni nem tudók arányának növekedésében, másrészt a kormány és az ellenzék megítélésének kiegyenlítődésében mutatkozik meg. Míg az elmúlt két év folyamán szinte mindvégig az ellenzék tevékenységét – összességében rossznak, de relatíve – jobbnak ítélték a magyar állampolgárok, mint a kormányét, addig ez év első két hónapjában ez a különbség megszűnt, statisztikailag nem szignifikáns.
- A magyar lakosság többsége nem követi nyomon az államigazgatás legfelső szintjén zajló személycseréket. A megkérdezettek egyharmada sem tudta megnevezni a két hónappal korábban kinevezett pénzügyminiszter vagy a 2001. március 1.-től hivatalba lépő jegybankelnök személyét. Ennél nagyobb ismertségnek örvend az új egészségügyi miniszter, Mikola István. Őt a megkérdezettek 37%-a tudta segítség nélkül megnevezni. A három távozott vezető közül Surányi György tevékenységét minősítették legjobbnak, közepesnél valamivel jobbnak. Ezzel szemben Gógl Árpád hivatali tevékenysége inkább negatívnak ítélték. Az új vezetők személyétől alapvetően pozitív változást remél a lakosság véleményével rendelkező része.
- A kilencvenes évekbeli vizsgálatok legfontosabb következtetései egyike volt, hogy ebben az időszakban. Ebben a hónapban több olyan állítást is megfogalmaztunk, melyek az 1997-es, illetve még két korábbi Magyar Háztartás Panel kérdőívben is szerepeltek. Az anómia elterjedtségét és a normaszegés szükségességének elfogadottságát jelző adatok arra utalnak, hogy a kilencvenes éveken végighúzódó tendencia, mely szerint ebben az időszakban csökkent az anómia elterjedtsége, miközben a normaszegés elfogadottsága növekedett a magyar társadalomban, megállt, egyes dimenziókban pedig valamelyest meg is fordult. Ezzel együtt Magyarországon a normaszegés elfogadottsága közép-kelet-

európai összehasonlításban is magas, és ez megerősíti a korábbi, például az adómorállal kapcsolatos összehasonlító kutatások eredményeit.

- A közép- és kelet-európai országokban végzett összehasonlító adatfelvétel eredményei szerint minden tíz megkérdezettből 8 vagy 9 – részben vagy egészben – meg van arról győződve, hogy a törvénysértők végül is elkerülik a büntetést. Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a közép- és kelet-európai társadalmak tagjai kétségbe vonják a normák és törvények kényszerítő erejét és szkeptikusak a szabályrendszerek mellé rendelt szankciók hatékonyságát illetően.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2001. februárjában is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk.

1.1. Szubjektív helyzetértékelés – az állampolgárok anyagi helyzete

A magyar lakosok saját anyagi helyzetükre vonatkozó értékelése az elmúlt hónapokban havonta javult, ám a pozitív irányú elmozdulások mértéke egyetlen hónapban sem volt szignifikáns. 2001. februárjában azonban már elmondható, hogy az elmúlt fél évben a saját anyagi helyzete értékelő válaszok átlaga folyamatosan, összességében kis mértékben, de szignifikánsan növekedett, abszolút mértékben 2000. augusztusa óta nyolc századponttal. Februárban az érvényes válaszok átlaga 2,69 volt. Ez az érték ugyanakkor megegyezik az 1999. áprilissal, azóta még nem volt ilyen magas. Amit látunk tehát, az egy két éven át tartó, nagyon sekély, mélypontját 2000. márciusában elérő hullámvölgy. A népesség átlagánál jobbnak értékelik saját anyagi helyzetüket a 40 év alattiak (2,82), a felsőfokú végzettségűek (3,09), az érettségizettek (2,85), a legfelső jövedelmi ötödhöz tartozók (3,03), továbbá az önállók, vállalkozók (2,95).

Nem történt szignifikáns változás a saját anyagi helyzettel kapcsolatos kilátások megítélésében a januári állapothoz képest. Az e havi adatok átlaga (2,91) három századponttal magasabb, mint az egy hónappal korábban mért átlag (2,88), nem zárhatjuk ki azonban azt, hogy ez a különbség csupán a véletlen műve. Az ötfokú skálán mért válaszok megoszlása sem mutat érdemleges változásokat. Ha azonban a saját anyagi helyzettel kapcsolatos értékeléshez hasonlóan a teljes kétéves időszakot vesszük figyelembe, azt tapasztalhatjuk, hogy a két görbe alakja meglehetősen hasonló: a magyar lakosság ma kissé kedvezőbben ítéli saját anyagi helyzetének kilátásait, mint két évvel ezelőtt, de különösen, mint a 2000. év fordulóján (1.1. és 1.2. számú ábrák).

Az átlagnál optimistábbaknak mondhatjuk a 40 év alattiakat (3,11), a diplomásokat (3,09), az érettségizetteket (3,02), a legfelső jövedelmi kategóriába tartozókat (3,04), az önállókat, vállalkozókat (3,05), valamint a nem nyugdíjas inaktívokat (3,03). Minél jobbnak ítéli valaki a saját anyagi helyzetét, annál optimistábban tekint a jövőbe, és fordítva: minél rosszabbnak, annál pesszimistábban (1.5. sz. táblázat). A saját anyagi helyzetét jónak vagy nagyon jónak ítélik közel egyharmada helyzetének javulására számít a következő egy évben és csupán egytizedük tart kedvezőtlen változástól. Ezzel szemben az anyagi helyzetüket rossznak vagy nagyon rossznak értékelők kétötöde számít helyzetének további romlására, és csak 16%-uk vár javulást a következő 12 hónapban. A helyzetüket és kilátásaikat is negatívan megítélők között mindenekelőtt a nyugdíjasokat és a munkanélkülieket találjuk.

1.1.-1.2. sz. táblázat. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (öt fokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	N=	%
Nagyon jó	1	0,1
Jó	148	9,8
Nem is jó, nem is rossz	869	57,6
Roszs	367	24,4
Nagyon rossz	122	8,1
<i>Összesen</i>	<i>1504</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,69</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	8	0,2

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	18	1,3
Jobb, mint most	289	20,5
Ugyanilyen	703	49,9
Roszsabb, mint most	348	24,7
Sokkal rosszabb, mint most	51	3,6
<i>Összesen</i>	<i>1409</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,91</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	103	6,8

*Az összes megkérdezett százalékában

1.2. Szubjektív helyzetértékelés – az ország gazdasági helyzete

Az ország jelenlegi gazdasági helyzetének értékelése nem változott szignifikáns módon a januári adatokhoz képest. Az e havi válaszok átlaga 2,66. A megkérdezettek közel kétötöde rossznak vagy nagyon rossznak véli az ország gazdasági helyzetét, és csupán egytizedük elégedett többé-kevésbé azzal. A válaszadók 53%-a közepesre értékeli a magyar gazdaság teljesítményét.

A teljes minta válaszaiból kapott átlagnál magasabb átlagokat regisztrálhatunk a felsőfokú végzettségűek (2,94) és a legfelső jövedelmi ötödhöz tartozók (2,84) esetében, más társadalmi-gazdasági háttérváltozók azonban nem mutattak erős kapcsolatot a gazdasági helyzet megítélésével. Minél jobbnak ítéli valaki saját anyagi helyzetét, annál valószínűbb, hogy az ország gazdasági helyzetét is jónak ítéli. A saját anyagi helyzetüket jónak vagy nagyon jónak értékelők egynegyede, a rossznak vagy nagyon rossznak értékelők csupán 4%-a tartja jónak az ország gazdasági helyzetét.

Februárban tovább javultak a magyar gazdaság kilátásai – a magyar lakosság véleménye szerint. Az e havi adatok átlaga (3,09) nem tér el ugyan szignifikánsan az előző havi válaszok átlagától (3,05), de megerősíti azt a tendenciát, mely nagymértékű

javulást mutatott a múlt év utolsó és az idei év első hónapja között a lakosság ezzel kapcsolatos véleményében. A válaszadók 55%-a nem számít változásra a következő egy év során, a pozitív változásra számítók aránya (28%) azonban 50%-kal magasabb a pesszimisták arányánál (17%).

A 40 év alattiak (3,13), a diplomások (3,26), az érettségizettek (3,15), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (3,20), valamint a fővárosban (3,18) élők között többségben vannak a gazdasági helyzet javulására számítók. Annál optimistábban látják a válaszadók a gazdasági helyzettel kapcsolatos kilátásokat, minél jobbnak értékelik saját- és az ország gazdasági helyzetét, valamint saját anyagi helyzetük alakulásának esélyeit (1.7. - 1.9. sz. táblázatok).

1.3. – 1.4. sz. táblázat. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

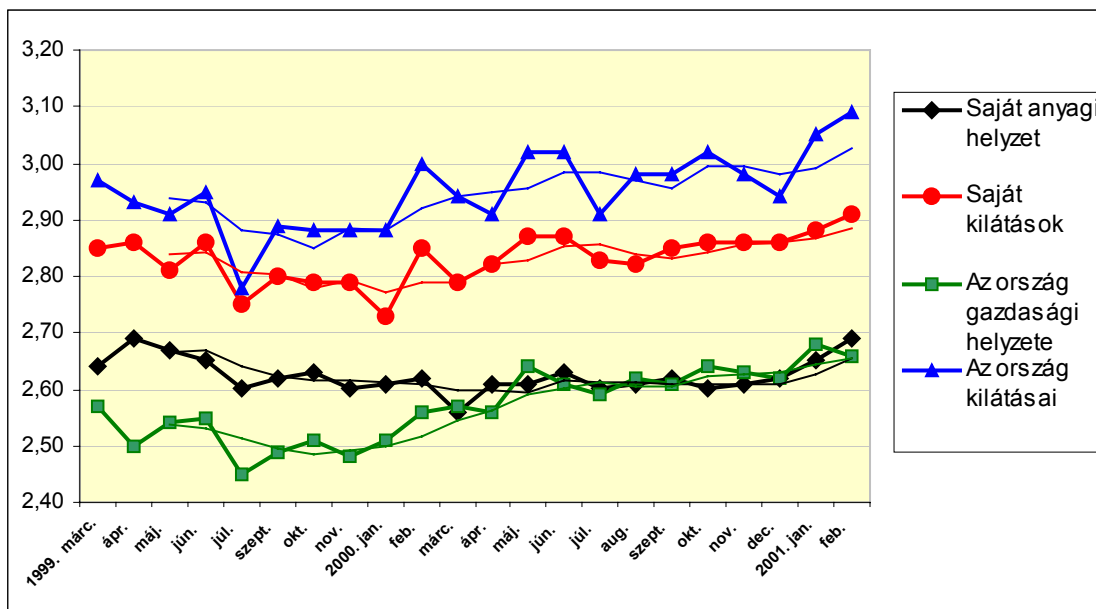
	N=	%
Nagyon jó	1	0,1
Jó	137	9,6
Nem is jó, nem is rossz	764	53,4
Roszs	438	30,7
Nagyon rossz	90	6,3
<i>Összesen</i>	<i>1429</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,66</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	83	5,5

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	7	0,5
Jobb, mint most	377	27,1
Ugyanilyen	767	55,1
Roszsabb, mint most	213	15,3
Sokkal rosszabb, mint most	28	2,0
<i>Összesen</i>	<i>1392</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>3,09</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	120	7,9

*Az összes megkérdezett százalékában

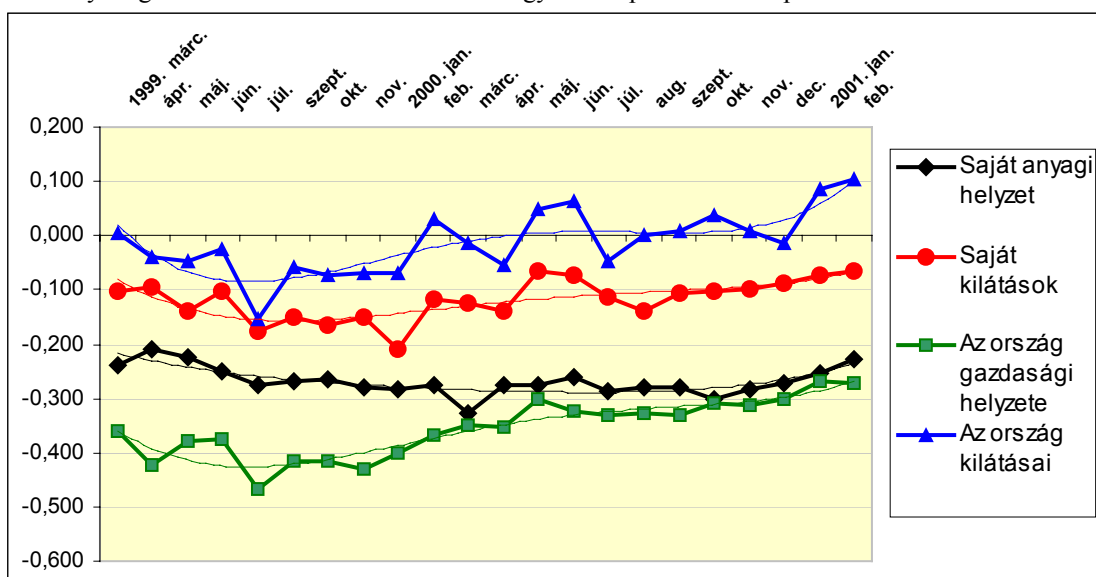
1.1. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1– nagyon rossz, 5 – nagyon jó). A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

1.2. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott pozitív és negatív vélemények számának különbségét mutatják az összes érvényes válaszhoz viszonyítva. A mutató értéke 0, ha a pozitív és negatív vélemények száma azonos, -1, ha nincs pozitív vélemény és +1, ha nincs negatív vélemény. A görbékhez illesztett trendvonalak negyedfokú polinomiális típusúak.

1.5. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	30,3	59,2	10,6	100,0	142
Se nem jó, se nem rossz	23,5	52,2	24,3	100,0	807
Roszs	16,2	43,0	40,8	100,0	458
Összesen	21,8	49,9	28,3	100,0	1407

chi2=65,9; szf=4; szgf=0,000

1.6. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetének értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jó	Se nem jó, se nem rossz	Roszs	Összesen	N=
Jó	26,8	50,0	23,2	100,0	142
Se nem jó, se nem rossz	9,6	60,8	29,6	100,0	831
Roszs	4,4	40,9	54,7	100,0	455
Összesen	9,7	53,4	37,0	100,0	1428

chi2=136,4; szf=4; szgf=0,000

1.7. sz. táblázat A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	46,4	42,1	11,4	100,0	140
Se nem jó, se nem rossz	28,5	57,1	14,5	100,0	808
Roszs	19,9	55,8	24,4	100,0	443
Összesen	27,5	55,1	17,3	100,0	1391

chi2=52,0; szf=4; szgf=0,000

1.8. sz. táblázat A saját anyagi helyzetre és az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jobb lesz	20,8	52,3	26,8	100,0	298
Nem változik	9,0	58,4	32,6	100,0	669
Roszbabb lesz	2,9	43,9	53,2	100,0	378
Összesen	9,9	53,0	37,1	100,0	1345

chi2=103,2; szf=4; szgf=0,000

1.9. sz. táblázat Az ország gazdasági helyzete és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	61,6	30,8	7,6	100,0	302
Se nem jó, se nem rossz	21,4	67,6	11,0	100,0	664
Roszs	11,1	52,4	36,5	100,0	370
Összesen	27,6	55,1	17,3	100,0	1336

chi2=334,3; szf=4; szgf=0,000

1.10. sz. táblázat Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,69	2,95	2,70	3,09
Nő	2,70	2,88	2,63	3,08
<i>Együtt</i>	<i>2,69</i>	<i>2,91</i>	<i>2,66</i>	<i>3,09</i>
<i>N=</i>	<i>1508</i>	<i>1409</i>	<i>1429</i>	<i>1392</i>
ÉLETKOR				
18-39	2,82	3,11	2,66	3,13
40-59	2,53	2,77	2,65	3,05
60-	2,72	2,79	2,70	3,08
<i>Együtt</i>	<i>2,69</i>	<i>2,91</i>	<i>2,66</i>	<i>3,09</i>
<i>N=</i>	<i>1507</i>	<i>1408</i>	<i>1428</i>	<i>1391</i>
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,47	2,76	2,53	2,99
szakmunkásképző	2,70	2,93	2,65	3,08
érettségi	2,85	3,02	2,74	3,15
felsőfokú	3,09	3,09	2,94	3,26
<i>együtt</i>	<i>2,69</i>	<i>2,91</i>	<i>2,66</i>	<i>3,09</i>
<i>N=</i>	<i>1506</i>	<i>1407</i>	<i>1427</i>	<i>1390</i>
JÖVEDELMI HELYZET				
legelső ötöd	2,29	2,79	2,54	2,91
második ötöd	2,48	2,90	2,58	3,13
harmadik ötöd	2,72	2,91	2,69	3,07
negyedik ötöd	2,72	2,92	2,71	3,13
legfelső ötöd	3,03	3,04	2,84	3,20
<i>együtt</i>	<i>2,65</i>	<i>2,92</i>	<i>2,67</i>	<i>3,09</i>
<i>N=</i>	<i>1261</i>	<i>1181</i>	<i>1197</i>	<i>1171</i>
GAZDASÁGI AKTIVITÁS				
alkalmazott	2,77	2,97	2,69	3,09
önálló, vállalkozó	2,95	3,05	2,81	3,17
nyugdíjas	2,64	2,74	2,65	3,04
munkanélküli	2,37	3,13	2,51	3,13
egyéb inaktív	2,68	3,03	2,64	3,17
<i>együtt</i>	<i>2,69</i>	<i>2,91</i>	<i>2,66</i>	<i>3,09</i>
<i>N=</i>	<i>1508</i>	<i>1409</i>	<i>1429</i>	<i>1392</i>
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,75	2,95	2,71	3,18
megyei jogú város	2,77	2,94	2,78	3,13
város	2,68	2,96	2,65	3,03
község	2,63	2,84	2,58	3,05
<i>együtt</i>	<i>2,69</i>	<i>2,91</i>	<i>2,66</i>	<i>3,09</i>
<i>N=</i>	<i>1508</i>	<i>1409</i>	<i>1429</i>	<i>1392</i>

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

A februári adatok tanúsága szerint a 2001. év elején egy átrendeződés ment végbe a kormány és az ellenzék tevékenységének megítélésében. Januárban és februárban megszűnt a kormány és az ellenzék megítélésében közel két évig meglévő, viszonylag stabil, az ellenzékre nézve kedvezőbb különbség. A két hónap adatai már nem zárják ki, hogy a politikai élet e két szereplője közötti különbséget csupán a véletlennek tulajdoníthassuk. Csak a következő hónapok adatfelvételeinek eredményei alapján állapíthatjuk meg, hogy ezt az átrendeződést követi-e, és ha igen, milyen jellegű egyensúlyi állapot. Ebben a két hónapban jelentős javulást tapasztalhattunk a kormány munkájának lakossági megítélésében, miközben az ellenzék tevékenységének megítélése alig változott. A tavalyi év végén, a kormány, az ellenzék és a demokrácia megítélésében tapasztalt általános, negatív tendenciák tehát a kormány esetében jelentős fordulatot vettek és ezzel párhuzamosan, bár kisebb mértékbe, de javult a demokrácia működésének megítélése is a magyar lakosság körében. Eközben az ellenzék esetében inkább egyfajta stagnálást tapasztalhatunk.

A kormány tevékenységét értékelő válaszok átlaga 2,45, és ez 7 századpontos, a statisztikai hibahatáron kívüli, különbséget mutat a januári adatokhoz képest is (2,38). A kormány tevékenységét inkább jónak ítézők aránya ma már megegyezik azokéval, akik annak működését inkább negatívnak minősítik. Mivel azonban a szélső negatív kategóriába eső válaszok aránya közel kétszerese a szélső pozitív kategóriába esőkének, a válaszok átlaga valamelyest alatta marad a skála középső értékének.

A felsőfokú végzettségűek (2,59) véleménye a kedvezőbb a kormány eddigi tevékenységéről, mint más iskolai végzettségűeké. A legalsó (2,61) és a legfelső (2,52) jövedelmi ötödbe tartozók véleménye inkább kedvező, mint kedvezőtlen az Orbán-kormány eddigi tevékenységével kapcsolatban. Az állami szektorban dolgozók (2,56) pozitívabban ítélik meg a kormány működését, mint a magánszférában foglalkoztatottak (2,38). Továbbra is meglehetősen rossz a budapestiek véleménye, a lakóhely típusa szerinti vizsgálat esetében ebben a csoportban regisztráltuk a legalacsonyabb átlagot (2,33).

2.1. sz. táblázat. Az Orbán-kormány tevékenységének megítélése

(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	83	6,3
Inkább pozitívan	570	43,8
Inkább negatívan	496	38,1
Egyértelműen negatívan	154	11,8
<i>Összesen</i>	<i>1303</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,45</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	208	13,8

*az összes megkérdezett százalékában

A januári adatokhoz képest az ellenzék tevékenységének megítélésében kismértékű, statisztikailag nem szignifikáns csökkenés következett be (2,43-ról 2,41-re). A pozitív véleményt formálók aránya 46%, a negatív véleményt formálóké pedig 54%. Ezen belül az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (7,4%) közel háromszorosa az egyértelműen pozitívan vélekedőkének (2,7%). Továbbra is megfigyelhető az a különbség, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint a kormány megítélésekor. Miközben az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is kétszerese a kormány megítélése esetében regisztráltak, a bizonytalanok aránya növekedett mind a kormány, mind pedig az ellenzék tevékenységének megítélése esetében.

A válaszok átlaga 2,41. Ettől csupán az érettségizettek (2,52) és az egy főre jutó háztartásjövedelem alapján képzett a negyedik jövedelmi ötödbe tartozók (2,53) válaszainak átlaga tér el statisztikailag szignifikáns mértékben. Az ellenzék működésének megítélésénél kisebb különbségek tapasztalhatóak az egyes társadalmi csoportok között, mint a kormány esetében.

2.2. sz. táblázat Az ellenzék munkájának megítélése (négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	29	2,7
Inkább pozitívan	469	43,2
Inkább negatívan	508	46,8
Egyértelműen negatívan	80	7,4
<i>Összesen</i>	<i>1087</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,41</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	425	28,1

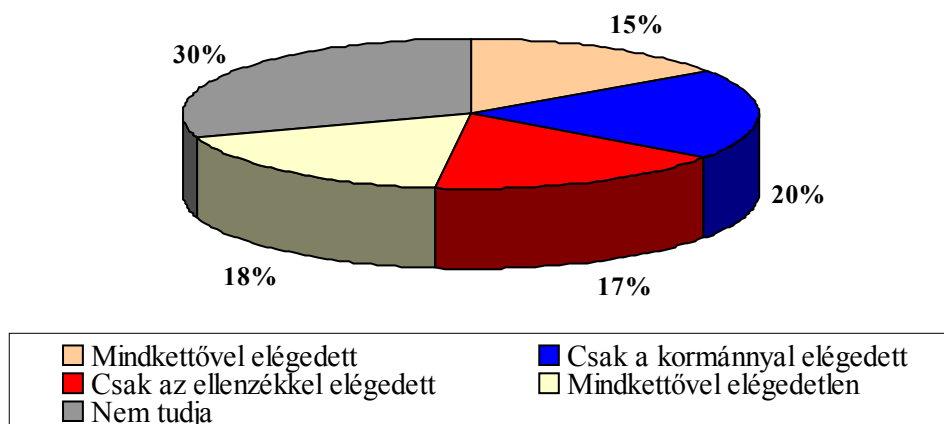
*az összes megkérdezett százalékában

Megvizsgáltuk azt is, hogy a kormány és az ellenzék megítélése között milyen kapcsolat van. A válaszadók közel egyharmada vagy a kormány vagy az ellenzék eddigi teljesítményéről nem tudott egyértelmű értékelést adni. Közel egyötödük mind a kormány, mind pedig az ellenzék tevékenységével elégedetlen, és 15% azok aránya, akik mindkettővel elégedettek. Csak a kormány tevékenységével elégedett a válaszadók 20%-a, és csak az ellenzék munkáját ítéli meg pozitívan 17%-uk (2.3. sz. táblázat és 2.1. sz. ábra).

2.3. sz. táblázat A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

	N=	%	Érvényes válaszok %-ában
Mindkettővel elégedett	233	15,4	15,4
Csak a kormánnyal elégedett	296	19,6	19,7
Csak az ellenzékkel elégedett	253	16,7	16,8
Mindkettővel elégedetlen	274	18,1	18,2
Nem tudja	450	29,8	29,9
(Összesen)	1506	99,6	100,0
Nem válaszolt	5	0,4	-
Összesen	1512	100,0	-

2.1. sz. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

A magyar demokrácia megítélésében a januári adatokhoz képest nem történt szignifikáns változás, de megmaradt a januári jelentős, pozitív változás iránya. A februári válaszok átlaga 2,27, míg januárban ugyanez a mutató 2,26 volt. Ebben a hónapban az elégedetlenek aránya másfélszerese volt az elégedettekének.

Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 30-39 évesek (2,38) és a 70 év feletiek (2,39), a felsőfokú végzettségűek (2,36) és a nem nyugdíjas inaktívok (2,36). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között nem tapasztalható hasonlóan erős kapcsolat.

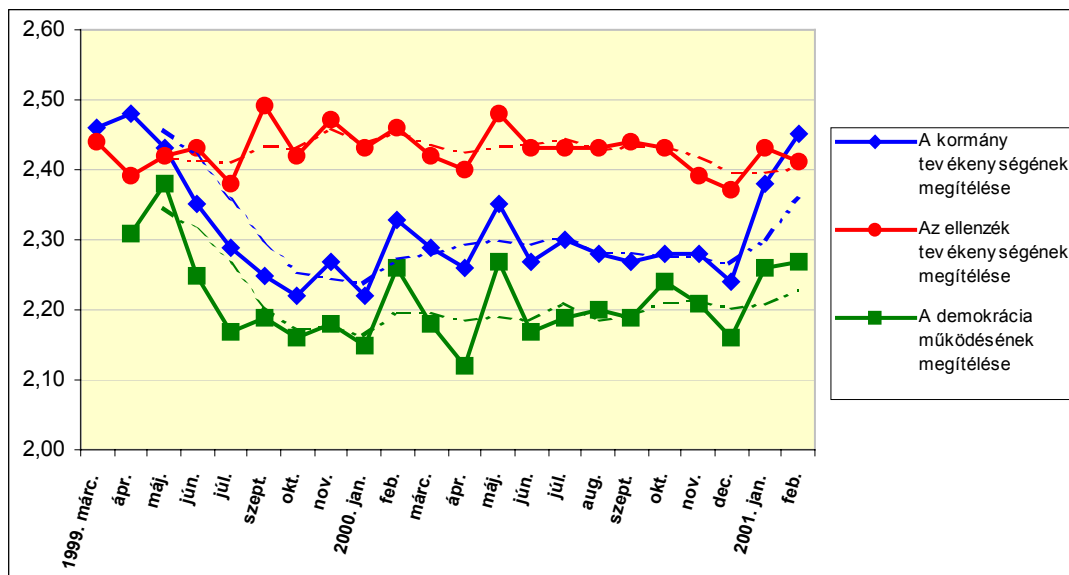
2.4. sz. táblázat Elégedettség a demokrácia működésével (az érvényes válaszok százalékában, négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

	N=	%
Nagyon elégedett	11	0,8
Elégedett	528	39,6
Elégedetlen	597	44,8
Nagyon elégedetlen	196	14,7
<i>Összesen</i>	<i>1333</i>	<i>100,0</i>
Átlag	2,27	
Nem tudja, nem válaszolt*	179	11,8

*az összes megkérdezett százalékában

2.2. sz. ábra A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatívan, 4 – egyértelműen pozitívan) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban. A görbékhez illesztett trendvonalak háromhavi mozgóátlag-számítással készültek. Ennek lényege, hogy az adott havi adat a három legutolsó hónap adatainak átlagaként áll elő.

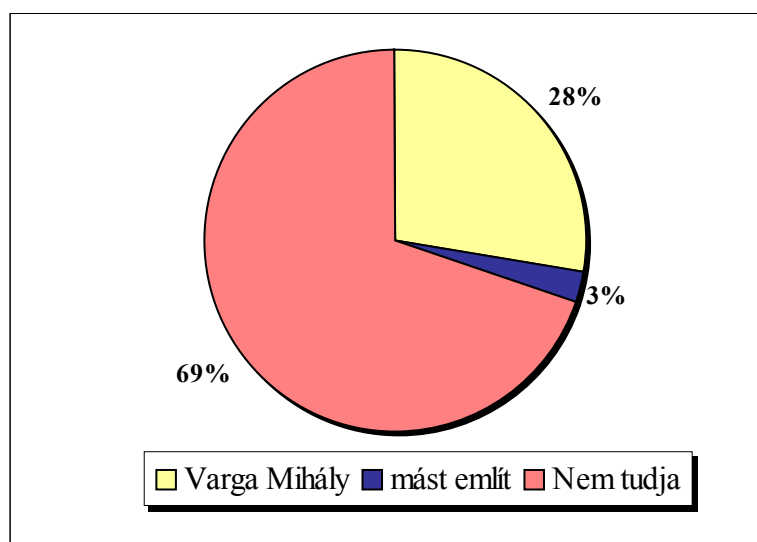
3. A pénzügy- és az egészségügy-miniszteri, valamint a jegybank-elnöki pozícióban történt személyi változások lakossági megítélése

A 2000. év végén és ez év elején több jelentős személycsere is történt az államigazgatás vezető pozícióiban. Változás történt több minisztérium élén és 2001. március 1-től a Magyar Nemzeti Banknak is új vezetője van. A februári adatfelvétel során arról érdeklődtünk, hogy e személycserék ténye mennyire vált ismertté a lakosság körében. Az ismertségre vonatkozó kérdést nyitottan tettük fel, majd a kérdező a helyes és helytelen válaszokat helyben kódolta. Arra kértük továbbá a megkérdezetteket, hogy értékeljék a távozó vezetők tevékenységét hivataluk élén, továbbá, hogy ehhez képest fogalmazzák meg várakozásaikat az új vezetők tevékenységét illetően. A kérdezés során három személycserét emeltünk ki: a pénzügyi és az egészségügyi tárca élén történt váltást, valamint a jegybank elnöki pozíciójában bekövetkezett személycserét.

3.1. A Pénzügyminisztérium élén történt személyi változás lakossági megítélése

A lakosság valamivel több, mint egynegyede (28%) tud arról, hogy a két hónappal korábban beiktatott pénzügyminisztert Varga Mihálynak hívják. Ennél nagyobb arányban említették Varga nevét a férfiak (33%), a középkorúak (33%), az érettségizettek (40%) és a felsőfokú végzettségűek (54%), az önállók, vállalkozók (37%) és a nyugdíjasok (32%), valamint a fővárosiak (36%). Nem találtunk lényeges különbséget a Varga nevét említők között aszerint, hogy a miként értékelik a kormány vagy az ellenzék tevékenységét, de figyelemre méltó, hogy a csak az ellenzékkel elégedettek között volt a legmagasabb a helyes választ adók aránya (39%).

3.1. sz. ábra Az új pénzügyminiszter személyének ismertsége

A megkérdezettek kétharmada értékelte a távozó pénzügyminiszter, Járai Zsigmond tevékenységét. Ötfokú skálán a ez az értékelés közepes osztályzatot eredményezett. Ennél valamivel jobbnak ítélték Járai miniszteri munkáját az 50-59 évesek (3,13), a

felsőfokú végzettségűek (3,28) és a legfelső ötödbe tartozók (3,18). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál jobbnak ítélte a kormány pénzügyminiszterének munkáját. Nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az ellenzék és a pénzügyminiszter tevékenységének értékelése között.

3.1. sz. táblázat A távozott pénzügyminiszter tevékenységének értékelése

	N=	%
Érvényes válaszok	982	64,9
Érvényes válaszok átlaga	3,02	-
Érvényes válaszok módusza	3	-
Nem tudja	517	34,2
Nem válaszolt	13	0,9

A lakosság egyharmada nem tudott határozottan felelni arra a kérdésre, hogy vajon az új pénzügyminiszter érkezése változást hoz-e a minisztérium munkájában. A megkérdezettek közel kétötöde nem számít változásra a személycserét követően, egyötödük szerint viszont az új miniszter kinevezésének kis mértékű pozitív hatása lesz.

3.2. sz. táblázat Az új pénzügyminiszterrel szembeni lakossági várakozások

	N=	%
Jelentős pozitív	15	1,0
Kis mértékű pozitív	345	22,9
Nem lesz változás	578	38,5
Kis mértékű negatív	59	3,9
Jelentős negatív	7	0,5
Nem tudja	500	33,3
Összesen	1502	100,0
Nem válaszolt*	10	0,6

*Az összes megkérdezett %-ában

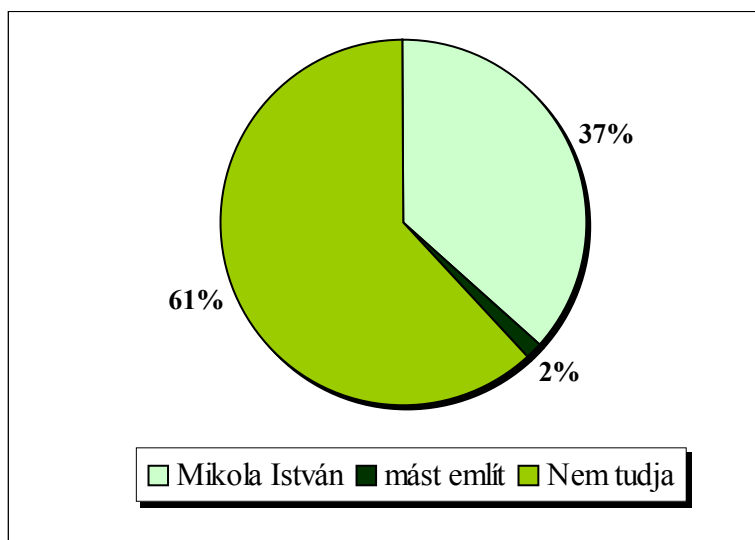
3.2. Az Egészségügyi Minisztérium élén történt személyi változás lakossági megítélése

A Pénzügyminisztérium élén történt személycserével egyidőben változott az egészségügyi miniszter személye is. Az adatfelvétel során lakosság 37%-a tudta megnevezni Gógl Árpád utódját, Mikola Istvánt. A megkérdezettek 2%-a megnevezett ugyan valakit új miniszterként, de nem Mikolát. A teljes népességbeli részarányuknál magasabb volt a helyes választ adók aránya a 40 éven felüliek (43%), az érettségizettek (51%) és a felsőfokú végzettségűek (71%), a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (57%), az önállók, vállalkozók (47%) és a fővárosiak (53%) között.

Nem találtunk lényeges különbséget a Mikola nevet említők között aszerint, hogy a miként értékelik a kormány vagy az ellenzék tevékenységét, de figyelemre méltó, hogy a csak az ellenzékkel elégedettek között volt a legmagasabb a helyes választ adók aránya (50%).

3.2. sz. ábra

Az új egészségügyi miniszter személyének ismertsége

Bár a legtöbben közepesre értékelték Gógl Árpád, távozó miniszter hivatali tevékenységét, a válaszok átlaga inkább elégedetlenségről tanúskodik (2,35). Ha az ötfokú skálán adott válaszok megoszlását értékeljük, azt tapasztaljuk, hogy a távozott miniszterrel csak a lakosság 6%-a volt elégedett, miközben a negatívan értékelők aránya meghaladta az egyharmadot, közel egyharmadnyi bizonytalan mellett. A népesség átlagánál is rosszabbnak ítélték Gógl miniszteri munkáját a nők (2,25), a legfelső ötödbe tartozók (2,22) és a fővárosiak (1,96). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál jobbnak ítélte a kormány egészségügyi miniszterének munkáját. Nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az ellenzék és a Gógl Árpád tevékenységének értékelése között.

3.3. sz. táblázat A távozott egészségügyi miniszter tevékenységének értékelése

	N=	%
Érvényes válaszok	1050	69,4
Érvényes válaszok átlaga	2,35	-
Érvényes válaszok módusza	3	-
Nem tudja	452	29,9
Nem válaszolt	9	0,6

A távozott miniszter tevékenységének meglehetősen negatív megítélésétől nyilvánvalóan nem függetlenül, a lakosság pozitív várakozásokkal tekint az új miniszter tevékenységére. Pozitív változásra számít ebben a vonatkozásban a lakosság fele, negatívra viszont mindössze 2%-uk. A pozitív várakozásokat kiemeli a változásra nem számítók (21%) és a bizonytalanok (27%) viszonylag - a hasonló kérdések során tapasztaltakhoz képest - alacsony részaránya.

3.4. sz. táblázat Az új egészségügyi miniszterrel szembeni lakossági várakozások

	N=	%
Jelentős pozitív	178	11,9
Kis mértékű pozitív	577	38,4
Nem lesz változás	309	20,6
Kis mértékű negatív	26	1,7
Jelentős negatív	2	0,1
Nem tudja	411	27,3
Összesen	1504	100,0
Nem válaszolt*	8	0,5

*Az összes megkérdezett %-ában

3.3. A Nemzeti Bank élén 2001. március 1.-t I hatályos személyi változás lakossági megítélése

Míg az előző két minisztercserére az adatfelvétel megelőzően zajlott le, egy jelentőségében legalább ennyire fontos és a nyilvánosság számára hónapok óta ismert személyi változás csak az adatfelvételt követően, 2001. március 1.-től vált hatályossá. Ennek nyomán a Magyar Nemzeti Bank elnöki székében Surányi Györgyöt a korábban a Pénzügyminisztérium éléről távozó Járai Zsigmond követi. A minisztercserékhez hasonlóan ebben az esetben is az új elnök ismertségére, a távozó elnök megítélésére és az új elnökkel kapcsolatos várakozásra vonatkozóan tettünk fel kérdéseket.

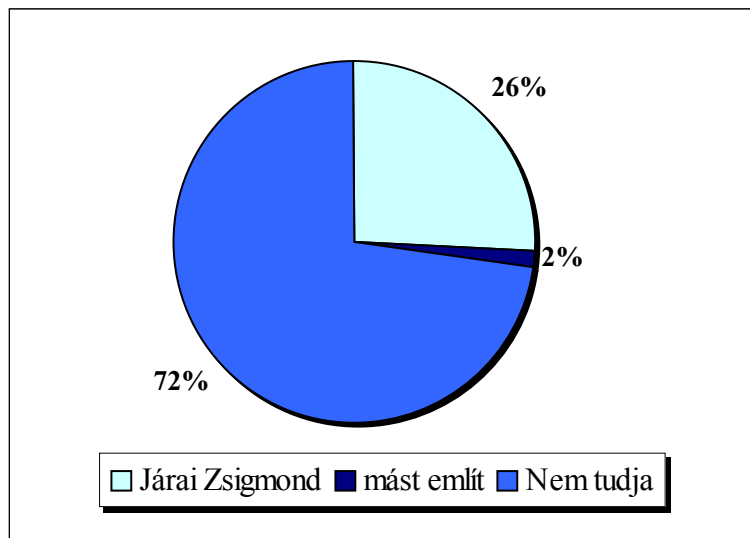
A három személyi változás közül az új jegybankelnök személye bizonyult a legkevésbé ismertnek, a lakosság egynegyede (26%) tudta megnevezni Járai Zsigmondot, 72%-uk nem tudott konkrét személy megnevezni. Ez az arány 11 százalékponttal alacsonyabb, mint Mikola István esetében, de csak alig alacsonyabb, mint az új pénzügyminiszter ismertsége. Járai Zsigmond ismertsége a teljes népességben regisztrálnál nagyobb a középkorúak (32%), az érettségizettek (38%) és a diplomások (59%) a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (44%) és a fővárosiak (44%) között.

Az eddig ismert adatok arra utalnak, hogy az újonnan kinevezett vezetők személyét ismerők nagyrészt ugyanazokból a társadalmi csoportokból kerülnek ki. Megvizsgáltuk, hogy kik azok, akik mindhárom új vezető személyét ismerték. E személyek aránya a teljes népességben 16%. A csoport szocio-ökonómiai profilja az alábbiak szerint rajzolható meg:

- közel háromötödük férfi,
- 46%-uk középkorú (40-59 éves), a 40 év alattiak aránya 26%,

- 38%-a érettségizett, 28%-a pedig felsőfokú végzettségű,
- 41%-uk az egy főre jutó háztartásjövedelem alapján képzett, legfelső ötöd tagja,
- 35%-uk budapesti.

3.3. sz. ábra Az új jegybankelnök személyének ismertsége

A lakosság 45%-a nem tudott véleményt formálni a jegybank most távozott elnökének tevékenységéről. A véleményt alkotók a közepesnél kicsit jobbra értékelték Surányi György hatéves munkáját egy ötfokú skálán. A teljes lakosság egyötöde közepes osztályzatot adott, 20%-uk jót vagy nagyon jót, 12%-uk pedig rosszat vagy nagyon rosszat. Surányi tevékenységét az átlagosnál jobbnak ítélték a 30-39 évesek (3,29) és az 50-59 évesek (3,36), az érettségizettek (3,35) és a diplomások (3,44). Az átlagnál rosszabbnak ítélték a volt jegybankelnök munkáját a kormánnyal határozottan elégedettek (2,94), az átlagnál jobbnak minősítették viszont azok, akik az ellenzékot pozitívan (3,38) vagy nagyon pozitívan (3,71) értékelték, ami a volt elnök személyének megítélésében mutatkozó, a politikai hovatartozás szerinti megosztottságra utal.

3.5. sz. táblázat A távozott jegybankelnök tevékenységének értékelése

	N=	%
Érvényes válaszok	821	54,3
Érvényes válaszok átlaga	3,17	-
Érvényes válaszok módusza	3	-
Nem tudja	677	44,8
Nem válaszolt	14	0,9

A lakosság kétötöde nem tudta megítélni, hogy Járαι Zsigmond bankelnökségének pozitív vagy negatív hatása lesz-e. Az érvényes válaszadók várakozásai azonban pozitívak. Többen remélnek pozitív, mint negatív változást, miközben az összes megkérdezett közel egyharmada nem vár számottevő változást a személycserétől.

3.6. sz. táblázat Az új jegybankelnökkel szembeni lakossági várakozások

	N=	%
Jelentős pozitív	47	3,1
Kis mértékű pozitív	326	21,7
Nem lesz változás	440	29,3
Kis mértékű negatív	85	5,6
Jelentős negatív	15	1
Nem tudja	591	39,3
Összesen	1504	100,0
Nem válaszolt*	8	0,5

*Az összes megkérdezett %-ában

4. Az anómia elterjedtsége és a normaszegés elfogadottsága három visegrádi országban: Magyarország, Csehország és Lengyelország

A rendszerváltást megelőző időszakban Magyarországot nem csupán gazdasági és strukturális válság, az elszegényedés jellemezte, hanem a társadalmi integráció krízise, az anómia és az elidegenedés erősödés is jellemezte. Erre már a kilencvenes évek elején született szociológiai tanulmányok felhívták a figyelmet, majd az évtized során több kutatás is foglalkozott a folyamat alakulásának nyomon követésével a rendszerváltást követő időszakban¹. A februári adatfelvétel során az anómia és az elidegenedés közvetlen indikátorainak mérésére tettünk kísérletet több közép- és kelet-európai országban: Magyarország mellett Csehországban, Lengyelországban, Litvániában és Oroszországban. A kérdéseket minden országban ugyanolyan módon tették fel, a válaszadók egyetértését vagy egyet nem értését kérve egy négyfokú skálán a felsorolt állításokkal. A közép-kelet-európai összehasonlító eredményeket a 4.1. sz. táblázat tartalmazza.

A kilencvenes évekbeli vizsgálatok legfontosabb következtetései egyike volt, hogy ebben az időszakban csökkent az anómia elterjedtsége, miközben a normaszegés, mint az egyéni célok eléréséhez elengedhetetlen eszköz elfogadottsága növekedett a magyar társadalomban. Ebben a hónapban több olyan állítást is megfogalmaztunk, melyek az 1997-es, illetve még két korábbi Magyar Háztartás Panel kérdőívben is szerepeltek. Az adatok összevetéséből (4.2. táblázat) láthatjuk, hogy a korábban jelzett tendencia valamelyest megfordult. Az anómia elterjedtsége nem csökkent tovább, sőt bizonyos dimenziókban egy nagyon kismértékű növekedést mutat a '97-es adatokhoz képest. Egyértelműen csökkent viszont – igaz, szintén kis mértékben – a normaszegés szükségességének elfogadottsága.

4.1. Az anómia elterjedtsége

1997-ben a megkérdezettek 23%-a mondta részben vagy egészben igaznak, hogy gyakran magányosnak érzi magát, 2001-ben ez az arány 25% volt. A magányosság érzete növekszik az életkorral: míg az 50 év alattiak nagyjából egyötöde tartotta igaznak saját magára nézve ezt az állítást, addig a 60-69 évesek 29%-a, a 70 év feletti 44%-a vélekedett ugyanígy. Az iskolai végzettség esetében a kapcsolat fordított: az legmagasabb iskolai végzettség szintjével együtt csökken a magukat magányosnak érzők aránya. Ha a magyar adatokat közép-kelet-európai összehasonlításban vizsgáljuk, azt tapasztalhatjuk, hogy a magyarok e tekintetben nem különböznek a csehektől, a lengyelektől vagy a litvánoktól. Az oroszok közül érzik legtöbben magányosnak magukat, a megkérdezettek 29%-a.

Valamelyest nőtt az orientációhiány a magyar társadalomban: négy évvel ezelőtt a válaszadók 51%-a igaznak érezte magára nézve azt az állítást, hogy „Manapság alig tudok eligazodni az élet dolgaiban”, ez év februárjában pedig 54%-uk. Az orientációhiány is a nyugdíjas korú népességre jellemző legnagyobb mértékben, feltűnő ugyanakkor a 40-49 évesek közötti magas arány is (61%). Az állítást igaznak tartók aránya fordított arányban növekszik a válaszadók iskolai végzettségével. A

---

¹ A kilencvenes évek kutatásainak összefoglalóját, az idősoros adatok elemzését lásd Spéder Zs, Paksi B. és Elekes Zs. (1998): Anómia és elégedettség a '90-es évek elején, In: Kolosi T., Tóth I. Gy. És Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 1998, Budapest: TÁRKI, 490-513. Az írás támpontokat tartalmaz a témakör elméleti alapjainak megismeréséhez is.

legfeljebb általános iskolát végeztek háromnegyede tartotta magára nézve igaznak az orientáció hiányra utaló állítást. Ez az arány a diplomások között 24% volt. Ha a gazdasági aktivitás hatását vizsgáljuk, azt tapasztalhatjuk az anómiának ez a dimenziója legkevésbé az önállókat, vállalkozókat, leginkább pedig a nyugdíjasokat jellemzi. Az orientációhiánnyal küzdők aránya nő a lakóhely nagyságának csökkenésével. A magyarok orientációhiánya különösen szembeeső a régió más országainak lakóival összehasonlítva.

Ha munkától való elidegenedés dimenziójában vizsgáljuk a magyar adatokat, azt láthatjuk, hogy a négy éve nem változott a munkájukban örömet nem lelők aránya (21%). A legfontosabb magyarázó változó ez esetben is az iskolai végzettség: a diplomás munkavállalók között lényegesen alacsonyabb a munkájukban örömet nem lelők aránya (8%), mint a legfeljebb általános iskolát végeztek között (34%). Ebben a dimenzióban ismét a magyar, a cseh, a lengyel és a litván társadalom hasonlóságát, és az anómia orosz társadalombeli nagyobb elterjedtségét tapasztalhatjuk.

Az anómia vizsgálatának egy másik, gyakran használt dimenziója a hatalomnélküliség, a dolgok alakulására való befolyás hiányának érzete. Ebben a vonatkozásban a magyar társadalom az oroszhoz áll legközelebb, mindkét országban az emberek fele érzi teljesen vagy részben igaznak a „Mindennapi dolgaimat nem tudom befolyásolni” állítást. Litvániában a megkérdezetteknek csupán 26-, Lengyelországban 33-, Csehországban 36%-a állította ugyanezt. Az életkort és az iskolai végzettséget ez esetben is a legfontosabb magyarázó tényezők között találjuk. A kapcsolatok irány is a már ismert képet mutatja: a dolgok irányításának képtelenségét hangoztatók aránya nő az életkorral és csökken az iskolai végzettség szintjével.

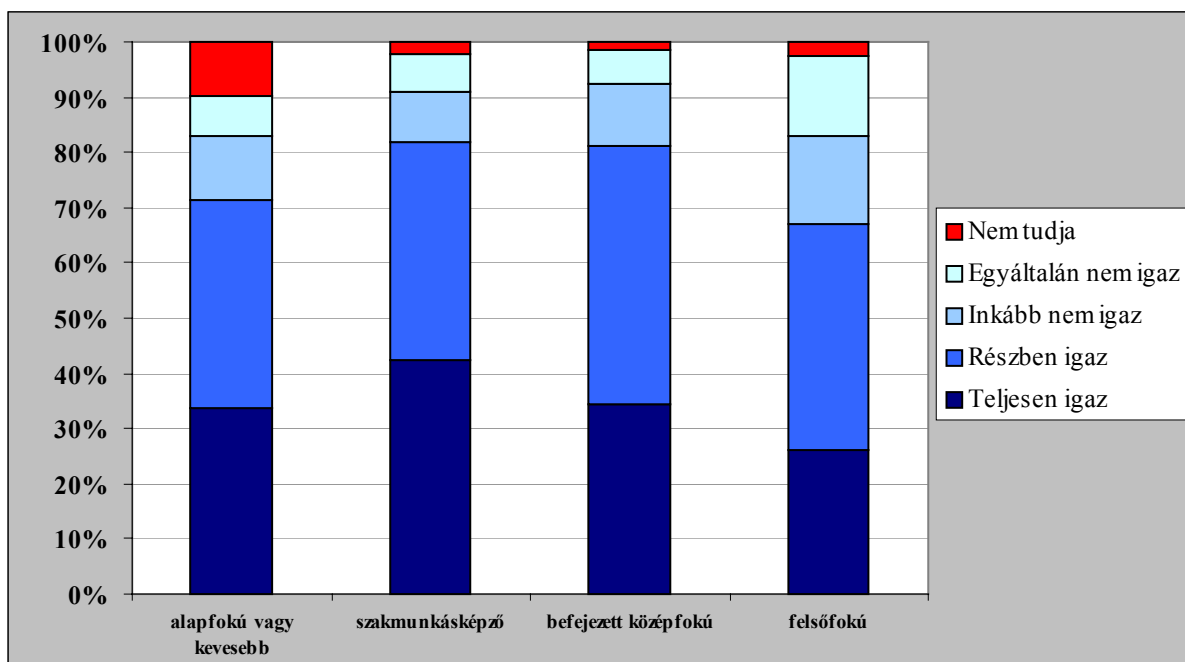
Az ötödik dimenzió a társadalom tagjai között kapcsolatok hiányát, a mások problémáival szembeni érzéketlenséget tárja fel. A magyarok és a lengyelek több, mint négyötöde mondta teljesen vagy részben igaznak azt az állítást, hogy „Senki sem törődik azzal, hogy mi történik a másik emberrel”. Litvániában és Oroszországban ez az arány csak kicsit alacsonyabb, 76-, illetve 72%, Csehország esetében azonban már szembeeső az eltérés (53%).

4.2. A normaszegés szükségességének elfogadottsága

Bár 1997 óta valamelyest csökkent a magyar társadalomban a szabályok áthágásának, mint az egyéni boldogulás nélkülözhetetlen eszközének elfogadottsága, az elfogadók aránya közép-kelet-európai összehasonlításban Magyarországon a legmagasabb. Az „Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon” állítást a megkérdezettek 36%-a teljesen, 41%-uk pedig részben igaznak tartotta. Az egyetértő válaszok együttes aránya Lengyelországban hasonló nagyságrendű, 73%, ennél jelentősen alacsonyabb azonban Litvániában (55%), Oroszországban (52%) és különösen Csehországban (19%). Ha mindehhez azt is hozzátesszük, hogy minden tíz megkérdezettből 8 vagy 9 – részben vagy egészben – meg van arról győződve, hogy a törvénysértők végül is elkerülik a büntetést, akkor megállapíthatjuk, hogy a közép- és kelet-európai társadalmak tagjai kétségbe vonják a normák és törvények kényszerítő erejét és szkeptikusak a szabályrendszerek mellé rendelt szankciók hatékonyságát illetően.

A normaszegés szükségességének elfogadottsága különösen elterjedt a legfiatalabb, 18-29 éves korosztályban (az állítással teljesen vagy részben egyetértők aránya ebben a korcsoportban 82%) és a 40-49 évesek között (ebben a korcsoportban kiemelkedően magas, 45% az állítást teljesen igaznak tartók aránya). A legidősebbek (70 éven felüliek) között ezzel szemben a szabályok áthágásának elfogadottsága lényegesen kisebb mértékű (62%). A kérdésben elfoglalt álláspontot jelentősen befolyásolja a válaszadó iskolai végzettsége is. A szakmunkásképzőt végzettek és az érettségizettek között magasabb az elfogadók aránya (82-, illetve 81%), mint az általános iskolát végzettek (71%) vagy a diplomások között (67%).

4.1. sz. ábra A normaszegés szükségességének elfogadottsága a válaszadók iskolai végzettsége szerint (%)

4.1. sz. táblázat Az anómia elterjedtsége és a normaszegés szükségességének elfogadottsága a közép- és kelet-európai országokban (a négyfokú skálán mért egyetértő válaszok aránya az összes válaszadó %-ában)

	Magyarország (N=1512)		Csehország (N=994)		Lengyelország (N=1077)		Litvánia (N=1059)		Oroszország (N=1600)	
	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz
Mindennapi dolgaimat nem tudom befolyásolni	10	36	7	29	12	21	6	20	22	25
Gyakran érzem magányosnak magam	8	16	3	20	7	14	9	15	12	17
Manapság alig tudok eligazodni az élet dolgaiban	16	38	2	17	12	27	11	24	20	26
A munkában általában nem lelem örömet (a foglalkoztatottak között)	6	15	4	15	9	13	9	14	13	19
A törvénysértők manapság elkerültek, hogy megbüntessék őket	38	53	35	50	58	32	41	38	45	35
Aki vimni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágyjon	36	41	2	17	30	43	21	34	27	25
Senki sem törődik azzal, hogy mi történik a másik emberrel	37	47	13	40	46	36	38	28	38	34

4.2. sz. táblázat Az anómia elterjedtsége és a normaszegés szükségességének elfogadottsága Magyarországon a kilencvenes években (az összes válaszadó %-ában)

	1993		1996		1997		2001	
	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz	Teljesen igaz	Részben igaz
Gyakran érzem magányosnak magam	11,8	14,3	11,2	13,6	9,0	13,6	8,4	16,3
Manapság alig tudok eligazodni az élet dolgaiban	24,7	37,2	17,7	35,1	16,9	34,1	16,0	37,8
A munkában általában nem lelem örömet	5,7	17,3	5,2	16,9	4,6	15,0	5,8	15,2
Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágyjon	38,9	39,0	42,2	37,7	43,9	38,1	35,7	40,5

Forrás: 1993-1997: Spéder Zs, Paksi B. és Elekes Zs. (1998).

